

Datum poslední aktualizace: 5. prosince 2022

NMSA331 MATEMATICKÁ STATISTIKA 1 POZNÁMKY O ZKOUŠCE

Zkouška má písemnou (100 min) a ústní část.

Během písemné či ústní části **není dovoleno** používat jakékoliv poznámky či elektronické materiály. Také je zakázána jakákoliv komunikace s dalšími osobami.

1. PŘÍPRAVA KE ZKOUŠCE

1.1. Co je dobré znát?

- Všechny používané **definice**. Kromě definici vyslovených na přednášce si nezapomeňte připomenout definici *měřitelnosti*, χ^2 -rozdělení a *t-rozdělení*.
- Všechna vyslovená **tvrzení** a **věty**. Pokud se na přednášce dělal **důkaz**, tak také **důkaz** daného tvrzení. Pokud se na přednášce nějaký důkaz (či jeho část) nedělal s tím, že je to analogické, tak si to rozmyslete, protože to může být součástí zkoušky.
- Není třeba umět dokazovat tvrzení z Appendixu *Poznámek k přednášce*. Tvrzení a definice z tohoto Appendixu je však třeba znát a umět používat v rozsahu, v jakém byla používána na přednášce.
- Otázka může také vycházet z **praktického příkladu**, viz vzorové příklady v *Poznámkách k přednášce*.
- Součástí zkoušky mohou být také modifikace příkladů, které se probíraly na **cvičení** nebo byly za domácí úlohu. Mimo jiné byste měli umět vyšetřit *konzistenci*, *nestranost* a *asymptotické rozdělení odhadů*.
- I když se to u konkrétních testů ne vždy explicitně dělalo, je třeba vědět, jak se z obecné definice **p-hodnoty** dospěje ke konkrétnímu vzorci pro p-hodnotu daného testu.
- Není třeba znát různé korekce testových statistik v případě, že některý předpoklad není splněn. Tyto korekce jsou uváděny pouze pro úplnost. Na druhou stranu se sluší vědět, zda v případě nesplnění předpokladů dodržuje test hladinu alespoň asymptoticky.

1.2. **Obecné doporučení.** Při přípravě na zkoušku doporučuji **psát si** vše (na papír) a pak si to kontrolovat, zda to dává smysl. Umění zkontrolovat si svůj zápis je klíčové zejména během písemné části zkoušky, při které nemáte možnost opravy a zkoušející může hodnotit pouze to, co je napsáno na papíře. Jediný hloupý „překlep“ může naprosto znehodnotit výsledek Vašeho snažení.

V matematice platí, že to co napíšete (řeknete) by mělo dávat smysl. Proto je důležité **rozumět definicím a zněním vět**. Když se učíte důkazy (resp. jiná odvození), tak je dobré si **rozmyslet jednotlivé kroky důkazu a jejich návaznost**. Je daleko přijatelnější, pokud nevíte, jak se některý krok technicky provede, než když sice znáte podrobně některé kroky, ale nějaký krok Vám chybí a v myšlence důkazu je nevysvětlený skok.

2. NĚKTERÉ ČASTÉ CHYBY

1. Často se zapomíná na **předpoklad nezávislosti**. Např. ve dvouvýběrovém problému musí být oba náhodné výběry nezávislé. Podobně se na nezávislost zapomíná v definici χ^2 -rozdělení, t -rozdělení, resp. F -rozdělení.

Obecně se dá říct, že kdykoliv máte více než jednu náhodnou veličinu, tak musíte vyjasnit, zda zmiňované náhodné veličiny jsou nezávislé.

2. Někdy se jako předpoklad párového testu uvádí, že $X_1, \dots, X_n$ je náhodný výběr a $Y_1, \dots, Y_n$ je náhodný výběr. To však není správně, protože není jasné, v jakém vztahu jsou náhodné veličiny $X_1, \dots, X_n$ s náhodnými veličinami $Y_1, \dots, Y_n$.

3. Pro nezávislé náhodné veličiny X_1 a X_2 **neplatí**: $\text{var}(X_1 - X_2) = \text{var}(X_1) - \text{var}(X_2)$.

4. Chybí vyznačení, o jaký *typ konvergence* se jedná (obyčejnou, v pravděpodobnosti, v distribuci, skoro jistě).

5. Testová statistika (a vlastně ani jakákoliv jiná statistika) nesmí obsahovat neznámé parametry, protože ji musíme být schopni spočítat na základě dat. Tj. pro $X_1, \dots, X_n$ náhodný výběr z rozdělení s neznámou střední hodnotou μ není následující náhodná veličina

$$T_n = \frac{\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu)}{S_n}$$

testovou statistiku, protože její předpis obsahuje neznámý parametr μ . Pokud však testujeme např. $H_0 : \mu = \mu_0$, kde μ_0 je nějaká předepsaná (a tudíž známá) hodnota, pak

$$T_n = \frac{\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu_0)}{S_n}$$

již testovou statistikou je.

6. V důkazu tvrzení $T_n = \frac{\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu)}{S_n} \sim t_{n-1}$ za předpokladu, že $X_1, \dots, X_n$ je náhodný výběr z normálního rozdělení $N(\mu, \sigma^2)$ studenti občas argumentují tím, že $\frac{\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu)}{\sigma} \xrightarrow[n \rightarrow \infty]{\mathcal{D}} N(0, 1)$. To je sice pravda, ale nedostali bychom pak přesné t -rozdělení. Díky předpokladu normality, však s využitím definice mnohorozměrného normálního rozdělení platí, že $\frac{\sqrt{n}(\bar{X}_n - \mu)}{\sigma}$ má **přesné** rozdělení $N(0, 1)$.

7. Žádný z t -testů **nepotřebuje spojitost rozdělení**. Na druhou stranu znaménkový test (resp. testy o kvantilech) sice vyžadují spojitost rozdělení, ale nevyžadují existenci konečného rozptylu (ani střední hodnoty).

8. Je třeba si dát pozor na to, co tvrdíme o rozdělení testové statistiky v případě **jednostranných hypotéz**. Např. uvažujme $X_1, \dots, X_n$ náhodný výběr z alternativního rozdělení s parametrem p_X a testujeme jednostrannou nulovou hypotézu $H_0 : p_X \leq p_0$ proti alternativě $H_1 : p_X > p_0$. Potom **nelze říct**, že testová statistika

$$Z_n = \frac{\sqrt{n}(\hat{p}_n - p_0)}{\sqrt{\hat{p}_n(1 - \hat{p}_n)}}, \quad \text{kde } \hat{p}_n = \bar{X}_n,$$

má za nulové hypotézy asymptoticky $N(0, 1)$ rozdělení. Toto tvrzení by platilo pouze pro $p_X = p_0$ (tj. skutečná hodnota parameteru je na hranici nulové hypotézy a alternativy).

9. Při výpočtu *hladiný testu* je zapotřebí si dávat, aby byly vysvětleny všechny symboly. Tedy v obecné definici hladiny testu

$$\sup_{F \in \mathcal{F}_0} \mathbb{P}(S_n(\mathbf{X}) \in \mathcal{C}), \quad \text{resp.} \quad \sup_{F \in \mathcal{F}_0} \lim_{n \rightarrow \infty} \mathbb{P}(S_n(\mathbf{X}) \in \mathcal{C})$$

je třeba u konkrétního testu vysvětlit, co je $S_n(\mathbf{X})$, $\mathcal{F}_0$ a $\mathcal{C}$.

10. U každého testu je třeba se zamyslet nad tím, **jaké hodnoty testové statistiky svědčí proti hypotéze** (a ve prospěch alternativy). Od toho se totiž odvíjí tvar kritického oboru a vzorec pro p-hodnotu.

11. Při porovnávání pravděpodobností v multinomickém rozdělení nelze považovat

$$\frac{\sqrt{n} (\mathbf{c}^\top \hat{\mathbf{p}}_n - \gamma_0)}{\sqrt{\mathbf{c}^\top [\text{diag}(\mathbf{p}) - \mathbf{p}^{\otimes 2}] \mathbf{c}}}$$

za testovou statistiku. Podobně nelze považovat

$$\left(\mathbf{c}^\top \hat{\mathbf{p}}_n - u_{1-\alpha/2} \sqrt{\frac{\mathbf{c}^\top [\text{diag}(\mathbf{p}) - \mathbf{p}^{\otimes 2}] \mathbf{c}}{n}}, \quad \mathbf{c}^\top \hat{\mathbf{p}}_n + u_{1-\alpha/2} \sqrt{\frac{\mathbf{c}^\top [\text{diag}(\mathbf{p}) - \mathbf{p}^{\otimes 2}] \mathbf{c}}{n}} \right).$$

za interval spolehlivosti pro parametr $\theta = \mathbf{c}^\top \mathbf{p}$.

12. Pokud mluvíme o rozdělení testové statistiky, tak je třeba říct, zda je to rozdělení za nulové hypotézy nebo za alternativy. Na předpoklad platnosti nulové hypotézy se často zapomíná zejména při uvádění vlastností Wilcoxonovy a Kolmogorovovy-Smirnovovy statistiky.

13. Součástí „praktických příkladů“, kdy je třeba navrhnout a popsat vhodný test, by měly být i předpoklady o zúčastněných náhodných veličinách. Aby bylo jasné, co je s čím **nezávislé**, případně **stejně rozdělené**.

14. Veškeré symboly (obzvláště však ty zavedené až v této přednášce) by měly být vysvětleny, resp. definovány. Např. $\hat{F}_X, S_X, \dots$

15. Je zapotřebí psát, zda je test (p-hodnota) **přesný** nebo **asymptotický**.

16. Vzhledem k nesymetrickému postavení nulové hypotézy a alternativy umíme ve statistice prokázat pouze alternativu. Proto to, co chceme dokázat, dáváme do alternativy.

17. Ačkoliv máme dualitu intervalů spolehlivosti a testování hypotéz, tak nelze zaměňovat pojmy *spolehlivost*, resp. *pravděpodobnost pokrytí* (používá se pro intervalové odhady) a *hladina* (používá se při testování).

18. Při využití intervalů spolehlivosti pro testování si zkuste představit konkrétní čísla, než to zapíšete obecně. Pak se Vám snad nestane, že budete tvrdit, že zamítnete nulovou hypotézu v případě, pokud $S_n(\mathbf{X}) \notin (\eta_L(\mathbf{X}), \eta_U(\mathbf{X}))$, resp. $\hat{\theta}_n \notin (\eta_L(\mathbf{X}), \eta_U(\mathbf{X}))$, resp. $\theta_X \notin (\eta_L(\mathbf{X}), \eta_U(\mathbf{X}))$.

19. Neznalost jak dokázat konzistenci empirické distribuční funkce pro pevné x .

20. Při výpočtu nestrannosti se někdy může hodit využít toho, že pro každou náhodnou veličinu Y s konečným druhým momentem platí

$$\mathbb{E} Y^2 = \text{var}(Y) + (\mathbb{E} Y)^2.$$

Tedy například střední hodnotu $\mathbb{E} (\bar{X}_n)^2$ lze snadno spočítat pomocí

$$\mathbb{E} (\bar{X}_n)^2 = \text{var}(\bar{X}_n) + (\mathbb{E} \bar{X}_n)^2.$$